

Jelena Šuput:

PRIKAZ KJIGE

Đorđe Ignjatović,

Teorije u kriminologiji, Beograd (Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu), 2009, 555 s.

Knjiga Teorije u kriminologiji profesora Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu Đorđa Ignjatovića rezultat je rada na projektu „Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja”. Ona predstavlja sintezu vodećih kriminoloških misli i sastoji se iz dva dela.

U prvom delu knjige autor piše o razvoju teorija u kriminologiji. On se kritički odnosi prema najznačajnijim pravcima kriminološke misli i ističe, kako njihove pozitivne strane, tako i njihove nedostatke.

U Prvoj glavi knjige profesor Ignjatović opisuje period pre nastanka kriminologije kao naučne discipline. On govori o Platonovoj, Aristotelovoj, Ciceronovoj, Monteskijevoj, Volterovoj, Hobsovoj kriminološkoj misli, naglašavajući njihov uticaj na dalji razvoj kriminologije i krivičnog prava.

Prvi pravac u kriminologiji o kome u knjizi piše autor je klasična škola čiji su začetnici i najznačajniji predstavnici Cesare Beccaria i Jeremy Bentham. Učenje pomenute škole stvorilo je pretpostavku za dalji razvoj kriminologije. Takođe, ono je doprinelo izgradnji kaznenog sistema zasnovanog na načelima zakonitosti i jednakosti građana, sužavanju primene smrtne kazne i napuštanju telesnih kazni, kao i primeni humanijih kazni - deportacije i zatvora. Navedeni pravac je doprineo i ukidanju inkvizitorskog postupka. Kao ograničenja klasične škole autor navodi to što njihovi predstavnici krivično delo i učinioca vide kao pravne kategorije, a ne kao stvarne realne pojave, stavljaju u drugi plan uzrok zločina kao i ličnost učinioca krivičnog dela i ne uspevaju da objasne zašto kriminalitet stalno raste uprkos sve oštrijem kažnjavanju. Klasična škola je i kasnije imala uticaj u krivičnom pravu i kriminologiji. Njene ideje preuzeli su predstavnici eklektičke škole, koja je doprinela razvijanju svesti da je krivično pravo samo jedno od sredstava suzbijanja kriminaliteta, ali da radi što boljeg delovanja u tome treba koristiti

znanja drugih društvenih nauka. Učenje eklektičke škole pomoglo je izvođenju klasifikacije učinilaca krivičnih dela kao osnove za individualizaciju kazne i uvođenje novih krivičnih sankcija pored kazne-mera bezbednosti i vaspitnih mera. Predstavnicima pomenute škole zalagali su se za napuštanje tretmana i rehabilitacije i vraćaju se Benthamovom hedonističkom proračunu. Zbog toga su koristili ekonometrijske tehnike koje su podrazumevale analizu šta čovek dobija, a šta gubi izvršenjem krivičnog dela. Kao jedan od nedostataka eklektičke škole autor navodi neodrživost ideje da svi ljudi pre preduzimanja radnje promisle o njenim posledicama, s obzirom da to ne odgovara realnosti, jer kod velikog broja krivičnih dela takva procena izostaje. Uticaj klasične škole prisutan je i osamdesetih godina dvadesetog veka. James Wilson je 1985. godine osnovao novi neoklasicistički smer-desni realizam. On polazi od toga kako je porast stope kriminaliteta nesporna činjenica i smatra da postojeće kriminološke teorije nisu u stanju da objasne trend. Zbog toga se okreće bihevijoralnom učenju i teoriji uslovljavanja. Pomoću bioloških i psiholoških faktora objašnjava zašto među pojedincima koji žive u istim uslovima neki imaju izraženiju sklonost ka zločinu nego drugi. Predstavnicima desnog realizma smatrali su da policija ne bi trebala da smanjuje kriminalitet, već da stvori takvo okruženje u kome neće doći do njegovog porasta. Da bi se to ostvarilo neophodno je da policija bude ovlašćena da interveniše i kada ponašanja nisu predviđena kao krivično delo, ako takve aktivnosti utiču na povećanje stope kriminaliteta. Kao manu desnog realizma autor knjige Teorije u kriminologiji navodi to što se pomenuti pravac odnosi samo na ulični kriminalitet, a zanemaruje druge, možda opasnije tipove kriminaliteta poput kriminaliteta belog okovratnika. Nedostatak navedenog pravca on vidi i u zanemarivanju socijalnog, ekonomskog, strukturalnog i drugih uticaja na zločin, kao i u tome što se policiji daje mogućnost intervencije i u slučajevima kada to nije zakonito, a samim tim ni pravedeno.

Sledeći pravac u kriminologiji o kome piše profesor Ignjatović je pozitivizam, koji se javlja u drugoj polovini XIX veka. Navedeni pravac karakteriše stav o zločinu kao delu nenormalnog patološkog pojedinca. Pojavom pozitivizma poraslo je i interesovanje za biološki, medicinski i psihijatrijski orjentisana istraživanja. Ta istraživanja polazila su od pretpostvke da se prestupnici po biopsihičkoj konstituciji razlikuju od neprestupnika. U okviru pozitivističke škole postojale su dve struje. Prva je kartografska škola čija je okupacija

bila razmera i distribucija kriminaliteta u društvu i zločin kao posledica delovanja spoljnih socijalnih činilaca. Njeni predstavnici i osnivači kriminalne statistike su Querry i Quètlelet. Quètlelet je koristio statističku građu o kriminalitetu u Francuskoj da bi došao do zaključka o uzrocima kriminaliteta. On je bio veliki protivnik kazne lišenja slobode. Querry je zahvaljujući svojoj knjizi Eseji o moralnoj statistici Francuske 1833 izvršio snažan uticaj u celoj Evropi. On je pokušao da odgovori na pitanje stvarnih razmera kriminaliteta, distribucije kriminaliteta u različitim geografskim područjima, odnos starosedelaca i došljaka. Druga struja u pozitivizmu je italijanska antropološka škola čiji su osnivači i predstavnici Lombrosso, Ferri i Garofalo. U okviru dela knjige koji je posvećen pozitivizmu autor piše o istraživanjima uticaja genetskih faktora na pojavu kriminaliteta, kao što su istraživanja porodica, blizanaca i osuđenika. Profesor Ignjatović kritički posmatra ova istraživanja, ukazuje kako na njihove dobre strane, tako i na njihove nedostatke. On piše o psihoanalizi odnosno njenoj primeni u kriminologiji polazeći od ideja Sigmunda Freuda, koji je veliki uticaj imao na psihoanalitičare koji su živeli u kasnijem periodu. Autor piše o teorijama inteligencije koje su zastupali Henry Goddard, Simon Tulchin, Travis Hirshi, Michael Hindelang čija je osnovna ideja bila da nizak koeficijent inteligencije (IQ) doprinosi vršenju krivičnih dela. Kao nedostatak teorija inteligencije Profesor Ignjatović navodi to što se njima ne može isključiti uticaj nekih drugih činilaca kao što su stepen obrazovanja, pripadnost određenoj kulturi, sredina iz koje se potiče, iskustvo, sposobnost verbalizacije, izjednačavanje prestupnika sa zavodskom populacijom i shvatanje inteligencije kao biološki, genetski određene. Pored psihoanalize i teorije inteligencije autor piše o Eysenckovoj teoriji ličnosti i stavovima o uticaju psihopatije na izvršenje krivičnih dela.

U okviru dela u kome izlaže o sociološkim shvatanjima u kriminologiji autor je posvetio pažnju školi društvene sredine i njena dva najznačajnija predstavnika Gabrielu Tardeu i Emilu Durkheimu, kao i sociološkoj školi, teoriji istorijskog materijalizma i učenju socijalista utopista, Čikaškoj školi, Ekološkoj teoriji. Svim navedenim pravcima sociološkog shvatanja zajedničko je to što su pokušavali da objasne uticaj društvenih tj. socioloških činilaca na vršenje krivičnih dela.

Treći pravac o kome autor piše u svojoj knjizi su teorije društvene reakcije. Prva teorija društvene reakcije - Pokret nove društvene odbrane javlja se posle Drugog svetskog rata. Pomenuta teorija

posvećuje pažnju prevenciji kao najvažnijem vidu borbe protiv kriminaliteta. U okviru Pokreta nove društvene odbrane postojale su dve struje. Predstavnik prve-ekstremne struje bio je Filippo Gramatica. Navedeni pokret karakteriše odbacivanje krivičnog prava i kazne. Druga je umerena struja i njen predstavnik je sudija Marc Ancel. Cilj pokreta kome je on pripadao bio je humanizacija društvene reakcije na krivično delo, resocijalizacija i tretman. Kao nedostatak pokreta nove društvene odbrane profesor Ignjatović navodi to da je ona previše individualistički orjentisana. Posebnu pažnju autor je posvetio i dugim teorijama društvene reakcije-interakcionizmu i teoriji etiketiranja, radikalnoj kriminologiji i feminističkom pristupu. Teorija interakcionizma polazi od toga da je neko delo kriminalno ili ne zavisi od značenja koje mu se daje, a to značenje proizilazi iz interakcije sa drugim ljudima ili samim sobom, a način interpretacije tog dela zavisi od definisanja odnosa ili situacija u kojoj se ono odigralo od strane njegovih učesnika. Teorija etiketiranja je njena konketizacija, a reakcije dominantne društvene grupe sastoje se u odabiru, etiketiranju i stigmatizaciji drugih pri čemu se društveni mehanizmi žigosanja označavaju osnovnim generatorima devijacija. Kao prednost teorije interakcionizma autor navodi njen doprinos realnijem sagledavanju razmera prestupničkog ponašanja u društvu, a kao nedostatke propust objašnjenja primarne devijacije, odbacivanje shvatanja kriminaliteta kao patološke pojave i gledanje na kriminalitet kao izraz raznovrsnosti ljudskog ponašanja. Profesor Ignjatović piše o ranijoj i današnjoj radikalnoj kriminologiji. Pod ranijom radikalnom kriminologijom podrazumeva se pravac koji je nastao krajem šezdesetih godina prošlog veka kao izraz nezadovoljstva izazvanog krizom kriminologije. Radikalni kriminolozi su smatrali da je kriminalitet rezultat kršenja politički definisanih prava i to prava na pristojnu ishranu i smeštaj, ljudsko dostojanstvo i samoodređenje. Težili su definiciji kriminaliteta koja bi omogućila da se istražuju impresionizam, rasizam, kapitalizam, seksizam i drugi sistemi eksploatacije. Jedan od zahteva radikalnih kriminologa iz navedenog perioda bio je vršenje svestrane kritičke reinterpretacije čitavog kriminološkog nasleđa uz napomenu da treba imati u vidu prioritet ekonomskih činilaca i faktor stalne promenljivosti pojava. Kao nedostatak radikalne kriminologije autor navodi to što je čovek sveden na političko biće, zanemarivanje etiološkog spektra kriminalne delatnosti, kao i to što njene pristalice odgovornost za krivično delo svaljuju samo na društvo. On ističe i prednosti navedene teorije koje ne treba zanemariti. Radikalna

kriminologija i interakcionisti doprineli su tome da se veliki broj autora bavi proučavanjem reagovanja društva na kriminalitet. Pomenuti pravac doprineo je i zauzimanju novog stava u odnosu na istoriju krivičnih sankcija i kaznene politike i doprineo uvođenju alternativa kazni zatvora. Danas pristalice kritičke kriminologije nastavljaju svoju kritiku formalne socijalne kontrole kriminaliteta i teže da u društvu socijalne pravde svoje mesto nađu prevencija kriminaliteta kao i položaj žrtve. To je važno iz razloga što ističu da su zločin i kriminalitet manje pravni problem, a pre svega deo socijalnoekonomske politike svakog društva. Prof. Ignjatović piše i o pravcima unutar kritičke kriminologije-levom realizmu, postmodernizmu, mirotvornom pravcu, abolicionizmu i radikalnom feminizmu, koji je obrađen u okviru poglavlja posvećenom Feminističkom pristupu.

Na kraju prvog dela knjige autor piše o novijim kriminološkim teorijama. Pod tim teorijama smatraju se teorije koje su nastale u poslednjoj četvrtini XX veka i prvim godinama novog milenijuma. U knjizi Teorije u kriminologiji one su klasifikovane prema sadržini učenja koje se u okviru njih izlaže i vremenu njihovog nastanka. U novije teorije spadaju: teorije nacionalnog izbora, nove teorije životne sredine, teorije kulturalne kriminologije, teorije o muškosti, teorije o postidivanju i komunitarnom poretku, teorije životnog ciklusa. Posebnu pažnju čitaocima mogu privući teorije kulturalne kriminologije čiji je cilj obuhvatanje i objašnjenje kulturološke dimenzije zločina i kontrole kriminaliteta. Veoma je zanimljiv i deo koji je posvećen odnosu kriminaliteta i medija čiji je uticaj veoma veliki u formiranju slike o kriminalitetu kod prosečnog medijskog konzumenta, a isto tako i u popularisanju nasilja.

Drugi deo knjige sastoji se od pedeset sedam izvornih tekstova raznih autora prevedenih sa više jezika na srpski. Autor je prevođenje nekih tekstova poverio i studentima poslediplomskih studija Pravnog fakulteta u Beogradu sa namerom da se na taj način upoznaju sa kriminološkim nasleđem i novostečeno znanje iskoriste u svom daljem radu.

Knjiga teorije u kriminologiji sadrži najveći broj prevedenih tekstova na jednom mestu u našoj kriminološkoj literaturi. Zbog toga se za nju može reći da predstavlja pravi putokaz za snalaženje u moru kriminoloških teorija. Imajući u vidu veliki značaj teorija u kriminologiji i krivičnom pravu, ona bi trebalo da bude neizostavni deo stručne literature ne samo teoretičara, već i praktičara koji se bave

---

navedenom oblašću i koji žele da ostvare što bolje rezultate na polju borbe protiv kriminaliteta, odnosno iznalaženju novih načina za njegovo razumevanje i suzbijanje.